

УДК 336.717.13

DOI: 10.31891/2307-5740-2020-284-4-23

ЛАРІОНОВА К. Л., ХМІЗ О. М.

Хмельницький національний університет

ОЦІНКА РІВНЯ БЕЗПЕКИ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Стаття присвячена проведенню оцінки рівня безпеки банківської системи України у 2016–2019 роках. Розкрито економічний зміст поняття фінансової безпеки банківської системи, визначено методичний підхід до оцінки фінансової безпеки українських банків, проведено аналіз показників достатності фінансової безпеки банківського сектору в Україні за 2016–2019 роки. Визначено інтегральний індикатор банківської безпеки України та досліджено його динаміку. Отримані результати проведеного дослідження дозволили визначити стан, основні проблеми та запропонувати комплекс заходів для забезпечення фінансової безпеки банків України.

Ключові слова: безпека, банк, банківська система, рівень безпеки, фінансова безпека банківської системи, індикатор банківської безпеки, оцінка банківської безпеки.

LARIONOVA K., KHMYSZ O.

Khmelnitskyi National University, Ukraine

ASSESSMENT OF THE SECURITY LEVEL OF THE BANKING SYSTEM OF UKRAINE

The article is devoted to the assessment of the level of security of the banking system of Ukraine in 2016–2019. The economic meaning of the concept of financial security of the banking system as a component of economic security of the country is revealed, approaches to the definition of the concept of financial security of the bank by different researchers are presented, and the own definition is offered. The role of the bank's financial security in ensuring the economic and banking security of the state was substantiated, the methodological approach to assessing the security of the banking system proposed by the Methodological recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine, approved by the Order of the Ministry of Development and Trade. The analysis of indicators of sufficiency of financial security of the banking sector in Ukraine for 2016–2019 is carried out. Based on the absolute indicators of the main indicators that characterize the level of banking security, we calculated the characteristic values for each and determined the weights. In accordance with the approved methodology, the integrated indicator of banking security of Ukraine was determined and its dynamics were studied. A range of characteristic values was also presented, which makes it possible to assess the level of financial security of the banking system. Based on the study, the level of banking security for the analyzed period was assessed as unsatisfactory, but there is a positive trend to increase the level of financial security of the banking system. We identified the main threats that affected the financial security of the banking sector, including the high level of non-performing loans, the low quality of banks' loan portfolios, and the high share of short-term loans in the loan portfolio. The results of the study allowed to identify the state, main threats and propose a set of measures to ensure the financial security of the banking sector, taking into account the threats, which will help to form a clear picture of the current situation and identify priority actions to prevent their destructive impact. banking system of Ukraine.

Key words: security, bank, banking system, security level, financial security of banking system, banking security indicator, banking security assessment.

Постановка проблеми. Розвиток економіки будь-якої країни неможливий без забезпечення ефективної та надійної банківської системи, яка уособлює в собі інструмент акумуляції та перерозподілу фінансових ресурсів. Банківський сектор України на даному етапі розвитку переживає важкі часи, через загострення фінансово-економічної кризи, підвищення рівня конкуренції, високої недовіри населення та інших зовнішніх та внутрішніх загроз, що негативно впливають на стабільне та ефективне функціонування комерційних банків.

Першочерговим завданням для забезпечення сталого розвитку банківського сектору України є забезпечення фінансової безпеки банківської системи та оцінка її рівня, яка дасть можливість визначити фактичний стан фінансової безпеки банківської системи України, вплив тих чи інших чинників та загроз на стабільність функціонування банків та визначити вектор дій щодо запобігання їх негативного впливу, і ефективної реалізації превентивних заходів для підвищення рівня безпеки банківської системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Над питанням оцінки рівня безпеки банківської системи та аналізом її індикаторів працювали багато вітчизняних науковців та фахівців, серед яких Д. Артеменко, Д. Кольцов, О. Барановський, Ю. Дятлова, В. Гамза, М. Зубок, В. Коваленко, О. Музичка, Т. Гадомська, О. Ілїнич, М. Калугін, І. Семенов, О. Канаєв, О. Козловський, Є. Кулікова, В. Черенков, Є. Ляковський, Н. Савинська, В. Сенчагов, К. Тихонков, Н. Наточеева, І. Ткачук та ін.

Не зважаючи на широке коло дослідників даного питання та їх наукові здобутки, питання оцінки рівня фінансової безпеки банків, дослідження сучасних тенденцій, особливостей забезпечення та перспектив розвитку залишаються актуальними та значущими і сьогодні.

Метою дослідження є визначення економічного змісту фінансової безпеки банку та оцінка рівня фінансової безпеки банківської системи України на основі розрахунку інтегрального індикатора безпеки банківської системи України.

Виклад основного матеріалу. Наслідки економічної кризи, спричиненої збройним конфліктом на Сході України та анексією Криму, що охопили Україну у 2013–2015 рр., негативно вплинули на всі сфери

суспільного життя, але найбільших втрат зазнала фінансово-економічна сфера, важливе місце у якій посідає банківська система. Зважаючи на велику кількість загроз, що динамічно розвиваються і посилюють свій негативний вплив на стабільну та ефективну діяльність банків України, необхідним постає питання пошуку адекватних інструментів та механізмів запобігання загрозам у системі підвищення рівня фінансової безпеки комерційних банків, та банківської системи в цілому.

Найважливішим етапом формування рекомендацій щодо забезпечення фінансової безпеки банківської системи є оцінка її рівня та аналіз стану розвитку комерційних банків України у системі забезпечення фінансової безпеки банківського сектору з врахуванням загроз, що допоможе сформувати чітке уявлення щодо поточного стану і визначити пріоритетні напрями дій щодо запобігання їх деструктивного впливу, ефективна реалізація яких сприятиме підвищенню рівня безпеки банківської системи України.

При формуванні системи забезпечення фінансової безпеки банку необхідною складовою є розкриття сутності даного поняття у всіх його аспектах, для розширення інформативної бази та уточнення предмета дослідження, адже, зважаючи на широкий спектр наукових праць, нормативно-правових документів, аналітичних та статистичних звітів та іншої довідкової літератури, у якій наводиться визначення даного поняття, його трактування залишається неоднозначним, що може негативно вплинути на формування механізму забезпечення фінансової безпеки банківського сектору в цілому (табл. 1).

Таблиця 1

Підходи до трактування поняття «фінансова безпека банку»

Автор, джерело	Трактування поняття
Барановський О.І. [2]	Фінансова безпека банку – сукупність умов, за яких потенційно небезпечні для фінансового стану банку дії чи обставини попереджені чи зведені до такого рівня, за якого вони не здатні завдати шкоди порядку функціонування банку, збереженню й відтворенню його майна та інфраструктури і перешкоджати досягненню банком статутних цілей
Артеменко Д.А. [1]	Фінансова безпека банку – забезпечення режимних, організаційно-управлінських, технічних заходів, які гарантують якісний захист прав та інтересів банку, зростання статутного капіталу, підвищення ліквідності активів, збереження фінансових цінностей
Дмитров С.О. [4]	Фінансова безпека банку – це захист фінансових інтересів банку, його фінансової стійкості і середовища, в якому він функціонує
Євченко Н.Г., Криклій О.А. [5, 8]	Фінансова безпека банку – це такий його фінансовий стан, який характеризується збалансованістю системи фінансових показників, стійкістю до внутрішніх і зовнішніх загроз, що дозволяє своєчасно та в повному обсязі виконувати взяті на себе зобов'язання, а також забезпечує ефективний розвиток банку в поточному та наступних періодах
Голобородько Ю.О. [3]	Фінансова безпека банківської установи – це такий її стан, який характеризується оптимальним рівнем залучення розміщення ресурсів при мінімізації загроз та негативних явищ і характеризує здатність банків до саморозвитку, і підвищення ефективності та конкурентоздатності
Єпіфанов А.О. [6]	Фінансова безпека банку – стан банківської установи, що характеризується збалансованістю і стійкістю до впливу зовнішніх і внутрішніх загроз, його здатністю досягати поставлених цілей і генерувати достатній обсяг фінансових ресурсів для забезпечення стійкого розвитку

Поняття «фінансова безпека банку» висвітлюється кожним автором з індивідуальним підходом, наголошуючи на тих факторах, що на їх думку найбільш чітко та широко розкривають дане поняття, однак, ми пропонуємо таке визначення: «фінансова безпека банку – це стан банківської установи, який характеризує її як захищену, стабільну, стійку, здатну швидко та адекватно реагувати на внутрішні та зовнішні дестабілізаційні чинники, акумулювати необхідний обсяг фінансових ресурсів та ефективно функціонувати в умовах конкурентного середовища, при цьому забезпечуючи розвиток і розширене відтворення». На нашу думку, дане тлумачення фінансової безпеки банку є найширшим, оскільки включає в себе чинники, що сигналізують про порушення фінансової безпеки банку.

З огляду на сказане, необхідно зазначити визначення фінансової безпеки банківської системи, оскільки вона включає в себе безпеку кожного банку країни і узагальнює в собі усі вищезгадані визначення. Так, Кравчук Н. Я. зазначає, що фінансова безпека банківської системи – це стан банківської системи, за якого забезпечуються умови для її стабільного й ефективного функціонування, максимізації прибутку та оптимального використання її ресурсів для соціально-економічного розвитку країни. За таких умов фінансова стабільність максимально захищена від цілеспрямованих дій певної групи осіб і організацій або фінансової ситуації, що виникає ззовні і всередині банківської системи [7].

Варто підкреслити, що в умовах динамічного розвитку фінансової сфери, збільшення асортименту фінансових послуг, глобалізації науково-технічного прогресу та стрімкого поширення ІТ-технологій, паралельно збільшується можливість виникнення та впливу негативних факторів зовнішнього та внутрішнього середовища на функціонування банківської системи. Тому першочерговим є безперервний моніторинг та систематичне оцінювання стану банківської безпеки України для забезпечення її ефективного функціонування.

Проведення оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи здійснюється на основі запропонованого підходу у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України, затверджених наказом Міністерства розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277. Порядок розрахунку індексу банківської безпеки за офіційною методикою включає в себе такі етапи: формування множини індикаторів; визначення характеристичних значень індикаторів; нормалізація індикаторів; визначення вагових коефіцієнтів; розрахунок інтегрального індексу [9].

Дана методика дозволяє визначити ступінь кореляційного зв'язку між індикаторами фінансової безпеки, здійснити аналіз поточного стану захищеності банків та дати оцінку фактичного рівня безпеки банківської системи. Вихідні дані для розрахунку індикаторів банківської системи наведено в таблиці 2.

Таблиця 2

Вихідні дані для розрахунку індикаторів безпеки банківської системи України (2016–2019 рр.)

Показник	Рік			
	2016	2017	2018	2019
Частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, %	30,47	54,54	52,85	48,36
Кредити в іноземній валюті, надані резидентам, млн грн	493683,3	446030,5	459136,6	373175,6
Депозити в іноземній валюті, залучені депозитними корпораціями від резидентів, млн грн	367056,2	407872,4	392283,8	428955,1
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, %	134,5	109,4	117,0	87,0
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	43,3	48,9	35,8	28,7
Кредити, надані резидентам строком від 1 до 5 років, млн грн	389798,4	342147,1	336898,4	307628,8
Кредити, надані резидентам строком понад 5 років, млн грн	258409,2	268791,7	244290,1	190771,3
Депозити, залучені від резидентів строком від 1 до 2 років, млн	148497,1	151485,1	125571,4	108142,2
Депозити, залучені від резидентів строком понад 2 років, млн	8580,6	34896	28863,1	24441,7
Рентабельність активів, %	-12,6	-1,93	1,69	4,26
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, %	92,09	98,37	93,52	94,35
Обсяг активів п'яти найбільших банків за розмірами активів, млн грн	700143,7	804815,1	823528,8	1235032,2
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, %	55,73	60,34	60,57	82,71
Активи банків, усього, млн грн	1256298,6	1333831	1359703	1493298

*складено авторами за даними [10]

Згідно з даними таблиці 2, у період з 2016 по 2019 рік спостерігається критично високе значення показника простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України, тоді як оптимальним значенням є 2 %, згідно з Методичними рекомендаціями, а критичним 7 %, у 2017 році спостерігається найвище значення – 54,54 %, і хоч у 2019 році спостерігається незначне скорочення значення даного індикатора до 48,36 %, проте такий рівень однаково перевищує критичний. На нашу думку, це пов'язано з істотним погіршенням якості кредитного портфелю, збільшенням обсягів непрацюючих кредитів, що в свою чергу спонукає банки до збільшення відрахувань до страхових резервів, та перешкоджає активізації корпоративного кредитування.

Щодо співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті, то можна сказати, що згідно Методичних рекомендацій даний індикатор є змішаним, тобто який до певного значення показника є стимулятором, а в разі подальшого збільшення перетворюється на дестимулятор складової/субіндексу стану економічної безпеки. Тобто згідно з критеріями нормування значення даного індикатора до 90 % є стимулятором складової економічної безпеки, у межах від 90 % до 110 % значення є оптимальним, а значення показника понад 110 % свідчить про критичний рівень економічної безпеки банківського сектору.

Динаміка даного індикатора протягом усього періоду, що аналізується, була нестійкою і справляла, переважно, дестабілізуючий вплив на рівень безпеки банківської системи, у 2016 та 2018 роках показники перевищували критичний рівень і справляли негативний вплив на рівень фінансової безпеки банків України, а у 2017 та 2019 роках значення показника вказують на те, що показник був стимулятором, тобто підвищував рівень безпеки.

Аналіз динаміки індикатора «частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків» свідчить про те, що банки з іноземним капіталом є більш стійкими під час криз, і ефективність діяльності банків з іноземним капіталом дещо вища за вітчизняні банки. Нами з'ясовано, що протягом аналізованого періоду динаміка даного показника має тенденцію до скорочення, однак, досліджуваний індикатор є індикатором змішаного типу і згідно Методичних рекомендацій оптимальні значення знаходяться в діапазоні від 20 % до 25 %, а задовільні – від 18 % до 20 %, з однієї сторони, та від 25 % до 30 % – з іншої, тобто опираючись на проведені нами розрахунки, частка іноземного капіталу в статутному капіталі банків за увесь досліджуваний період перевищувала порогові значення, що свідчить про високий ступінь залежності вітчизняних банків від іноземного капіталу.

Ще одним важливим індикатором при оцінці рівня фінансової безпеки банків є показник рентабельності активів, відповідно до Методичних рекомендацій його визначають як змішаний, тобто діапазон його оптимальних значень лежить від 1,0 % до 1,5 %. З огляду на ситуацію що склалась за досліджуваний період, можна зробити висновок, що протягом 2016–2019 років значення даного індикатора не відповідало оптимальному, це свідчить про те, що у період коли рентабельність була нижча за оптимальне значення попит на банківські послуги та продукти був знижений і банки не в повній мірі використовували свої активи задля примноження прибутку, однак спостерігалася і висока рентабельність активів протягом 2018 та 2019 років, що свідчить про ефективне використання банками власних та запозичених ресурсів.

З огляду на аналіз індикаторів фінансової безпеки банківської системи, нами було з'ясовано, що єдиним показником який протягом усього досліджуваного періоду відповідав оптимальним значенням є змішаний показник співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань, з 2016 по 2019 рік значення показника було стабільним і коливалось лише на декілька відсотків, однак все ж залишалось у оптимальному проміжку (85–100 %) визначеному Методичними рекомендаціями. Це говорить нам про те, що протягом аналізованого періоду банки України мали достатній мінімальний обсяг активів для забезпечення своєї ліквідності, що є вкрай важливим при кризовому періоді.

Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи є індикатором дестимулятором, тобто збільшення його показника приведе за собою зменшення рівня безпеки банківської системи. Критичним значенням даного показника є 60 %, з огляду на динаміку даного показника спостерігаємо щорічний приріст значення, це відбувається через переважання в банківській системі державних банків, у 2016 році розмір показника був в межах допустимого – 55,73 %, а з 2017 року значення індикатора перевищило критичний рівень.

На підставі визначених нами індикаторів, що на нашу думку найбільше впливають на стан банківської безпеки, адекватно відображають її стан та мають достовірне статистичне підґрунтя надане у офіційних звітах НБУ, проведеному нами аналізу їх динаміки, проведемо розрахунок інтегрального індикатора банківської безпеки за методикою затверджено у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

Перший етап – формування множини індикаторів, який ми визначимо на основі показників таблиці 1, далі наступним етапом за методикою розрахунку для кожного індикатора є розроблені характеристичні значення, які вказують на їх рівень, а діапазон значень кожного індикатора вимірюється від 0 до 1, як і діапазон інтегрального індикатора банківської безпеки України. Для визначення характеристичного значення показника використовують лінійну функцію, що дозволить перевести абсолютні значення індикаторів у нормовані. У переліку представлених нами індикаторів є індикатори типу В, що є дестимуляторами, а також індикатори типу А, що є змішаними, нормування такого індикатора потребує поєднання формули за типом С (для лівої частини, яка є стимулятором) та за типом В (для правої частини, що є дестимулятором).

Нормування індикатора за типом С здійснюється за такою формулою:

$$y = \begin{cases} 0,2 \exp\left(\frac{x_{ij} - x_{\text{крит}}}{n_i}\right), & x_{ij} < 0 \cap x_{ij} < x_{\text{крит}} \\ 0,2 \frac{x_{ij}}{x_{\text{крит}}}, & 0 < x_{ij} < x_{\text{крит}} \\ 0,2 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{крит}})}{(x_{\text{небезп}} - x_{\text{крит}})}, & x_{\text{крит}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}} \\ 0,4 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{небезп}})}{(x_{\text{нездв}} - x_{\text{небезп}})}, & x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}} \\ 0,6 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{нездв}})}{(x_{\text{здв}} - x_{\text{нездв}})}, & x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}} \\ 0,8 + 0,2 \frac{(x_{ij} - x_{\text{здв}})}{(x_{\text{опт}} - x_{\text{здв}})}, & x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{опт}} \\ 1, & x_{\text{опт}} \leq x_{ij} \end{cases} \quad (1)$$

де x_{ij} – значення i -го індикатора в період j ;

y_{ij} – нормоване значення індикатора x_{ij} ;

n_i – константа згладжування, для кожного індикатора визначається окремо експертним шляхом.

Нормування індикатора за типом В проводять за такою формулою:

$$y = \begin{cases} 1, & x_{ij} < x_{\text{опт}} \\ 0,8 + 0,2 \frac{(x_{\text{здв}} - x_{ij})}{(x_{\text{здв}} - x_{\text{опт}})}, & x_{\text{опт}} \leq x_{ij} < x_{\text{здв}} \\ 0,6 + 0,2 \frac{(x_{\text{нездв}} - x_{ij})}{(x_{\text{нездв}} - x_{\text{здв}})}, & x_{\text{здв}} \leq x_{ij} < x_{\text{нездв}} \\ 0,4 + 0,2 \frac{(x_{\text{небезп}} - x_{ij})}{(x_{\text{небезп}} - x_{\text{нездв}})}, & x_{\text{нездв}} \leq x_{ij} < x_{\text{небезп}} \\ 0,2 + 0,2 \frac{(x_{\text{крит}} - x_{ij})}{(x_{\text{крит}} - x_{\text{небезп}})}, & x_{\text{небезп}} \leq x_{ij} < x_{\text{крит}} \\ 0,2 \frac{x_{\text{крит}}}{x_{ij}}, & x_{ij} \geq x_{\text{крит}} \end{cases} \quad (2)$$

де x_{ij} – значення i -го індикатора в період j ;

y_{ij} – нормоване значення індикатора x_{ij} .

Наступним кроком у розрахунку індикатора банківської безпеки є визначення вагових коефіцієнтів для кожного нормованого індикатора, кожен коефіцієнт був розрахований методом експертного оцінювання та наведений у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України.

З огляду на проведені нами розрахунки, визначені вагові коефіцієнти та нормалізація індикаторів, розрахуємо інтегральний індикатор безпеки банківської системи за досліджуваній період методом «зважених сум» за такою формулою:

$$I = \sum_{i=1}^n d_i y_i \quad (3)$$

де I – агрегований показник/субіндекс банківської безпеки; d_i – ваговий коефіцієнт, що визначає ступінь внеску i -го показника в інтегральний індекс складової банківської безпеки; y_i – нормалізована оцінка i -го індикатора.

Отже, на основі наведених даних, відобразимо вихідні дані для розрахунку та значення інтегрального індикатора банківської безпеки у таблиці 3.

Таблиця 3

Розрахунок інтегрального індикатора безпеки банківської системи України у 2016–2019 рр.

Нормований індикатор	Тип індикатора	Ваговий коефіцієнт	Рік			
			2016	2017	2018	2019
Частка у загальному обсязі простроченої заборгованості за кредитами в кредитах, наданих банками резидентам	B	0,151	0,046	0,026	0,026	0,026
Співвідношення банківських кредитів та депозитів в іноземній валюті	A	0,1425	0,715	1,00	0,931	0,987
Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків	A	0,1371	0,367	0,311	0,243	0,852
Співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів	B	0,1487	0,145	0,183	0,161	0,165
Рентабельність активів	A	0,1496	0,00	0,079	0,924	0,133
Співвідношення ліквідних активів до короткострокових зобов'язань	A	0,1359	0,893	0,973	0,921	0,924
Частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи	B	0,1351	0,285	0,199	0,198	0,136
Інтегральний індикатор банківської безпеки			0,341	0,387	0,484	0,450

* розраховано авторами на основі звітних даних банківських установ України [10]

На рис. 1 показано динаміку інтегрального індикатора банківської безпеки у період з 2016 по 2019 рр.

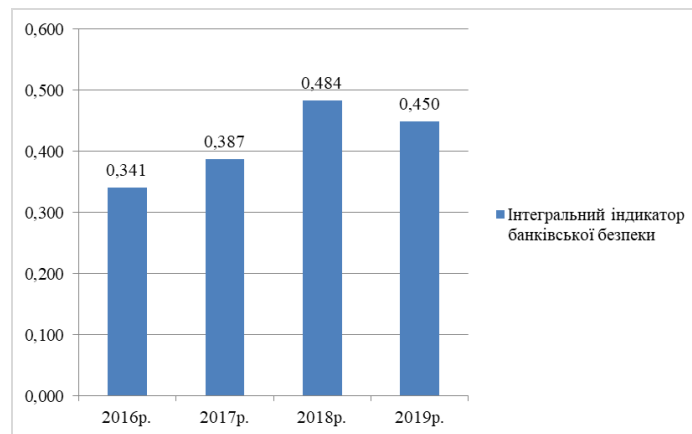

Рис. 1. Динаміка інтегрального індикатора банківської безпеки України за 2016–2019 роки

Як ми вже зазначили, для кожного нормалізованого значення індикатора, включаючи індикатора банківської безпеки, визначено діапазон значень, що характеризують його рівень. Діапазон значень лежить від 0 до 1 (або від 0 % до 100 %) і ділиться на 5 інтервалів (табл. 4).

Таблиця 4

Діапазон характеристичних значень рівнів банківської безпеки

Діапазон значень	Визначення рівня безпеки
0	Абсолютно небезпечний рівень
0-0,2	Критичний рівень
0,2-0,4	Небезпечний рівень
0,4-0,6	Незадовільний рівень
0,6-0,8	Задовільний рівень
0,8-1	Оптимальний рівень

*сформовано автором на основі [9]

Наведені дані свідчать про те, що інтегральний індикатор безпеки банківської системи знаходиться у діапазоні, що відповідає небезпечному рівню у 2016–2017 рр., і незадовільному рівню у 2018–2019 рр., найбільш проблемними індикаторами залишаються такі індикатори, як частка простроченої заборгованості за кредитами в загальному обсязі кредитів, наданих банками резидентам України; співвідношення довгострокових (понад 1 рік) кредитів та депозитів; рентабельність активів; частка активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи. Хоч у період з 2016 по 2018 рр. спостерігається позитивна тенденція до збільшення рівня фінансової безпеки банків, однак негативна динаміка останніх трьох індикаторів зумовила, переважно, зниження загального рівня безпеки банківської системи України з 0,484 у 2018 р. до 0,450 у 2019 р.

Підсумовуючи проведені аналітичні дослідження варто зауважити, що на рівень безпеки банківської системи впливає ціла низка макроекономічних й внутрішньобанківських чинників, котрі справляють на рівень банківської безпеки стимулюючий або дестимулюючий вплив.

Варто виділити наявні загрози банківській системі України у досліджуваній нами період для запобігання їх негативного впливу у майбутніх періодах. В першу чергу це частка непрацюючих кредитів, даний показник за досліджуваний період був критично високим (більше 50 %), що свідчить про низьку якість кредитних портфелів банків та недосконалу методику оцінювання рівня платоспроможності позичальників, наступною загрозою є показник співвідношення довгострокових кредитів та депозитів, як відомо саме довгострокові позики є рушійною силою економічного зростання банку та гарантією їх доходів у майбутньому, однак через економічні дисбаланси, нестабільну відсоткову ставку та зниження довіри до банків з боку вкладників рівень даного індикатора не є достатнім для ефективного розвитку банків України. Ще одним важливим фактором можна виділити переважання активів п'яти найбільших банків у сукупних активах банківської системи, така концентрація свідчить про захоплення банківського ринку, що призводить до монополізації.

З огляду на зазначені загрози, необхідно розробити та здійснити комплекс заходів для підвищення рівня фінансової безпеки банківської системи, а саме:

а) з боку держави:

- вдосконалення чинних та розробка нових нормативно-правових актів що регламентують діяльність банківських установ;
- створення інформаційно-аналітичної бази моніторингу показників безпеки банківських установ, як основу для проведення оцінки стану банківської безпеки;
- удосконалення методики розрахунку банківської безпеки, враховуючи усі потенційні та можливі загрози та розробка нової методики з розрахунку інтегральних показників банківської безпеки на довгостроковий період:

– розробку моделі безпеки банківських установ, як сукупності офіційно прийнятих поглядів, інститутів (установ, організацій, відносин і відповідних дій) шляхом ухвалення на державному рівні концепції, стратегії безпеки банківського сектору національної економіки та конкретної програми її забезпечення з метою створення методологічного та організаційно-правового підґрунтя для суб'єктів, які відповідають за розробку і реалізацію фінансової, грошово-кредитної і банківської політики;

– стимулювання до активізації розвитку комерційних банків шляхом надання привілеїв через пільгові заходи, такі як субсидіювання, пільгові умови кредитування важливих промислових організацій, підтримка малого та середнього бізнесу шляхом зниження кредитних ставок чи надання періоду пільгового кредитування.

б) з боку банків:

- використання суб'єктами безпеки банківського сектору всього комплексу легітимних методів запобігання і протидії наявним і потенційним викликам і загрозам;
- формування бездоганної репутації банківських установ, для підвищення довіри з боку вкладників та кредиторів;
- застосування та розробка превентивних заходів щодо забезпечення швидкої та ефективної протидії банківської установи перед можливими загрозами;
- вдосконалення методики оцінювання рівня платоспроможності позичальників перед виданням високовартісної позики;
- диверсифікація портфеля цінних паперів банку з метою зменшення ризику;
- розробка можливих сценаріїв протидії (запобігання) зниженню рівня безпеки банківського сектору української економіки та переліку учасників їх реалізації й характеру їх взаємодії.

Висновки

Отже, основою забезпечення ефективного функціонування економіки України є забезпечення банківської безпеки, як основної її складової. У проведеному нами дослідженні ми з'ясували, що над питанням оцінки рівня банківської безпеки працювали і працюють багато вітчизняних та зарубіжних науковців, і, відповідно, кожен подає у своїх працях визначення «фінансової безпеки банку» по-своєму. Ми ж запропонували власне визначення, що на нашу думку передає усі сутнісні характеристики даного поняття. На основі запропонованого підходу до оцінки рівня фінансової безпеки банківської системи затвердженого у Методичних рекомендаціях щодо розрахунку рівня економічної безпеки України нами було розраховано

інтегральний індикатор банківської безпеки України, і зроблений висновок, що у 2016–2019 роках рівень економічної безпеки банків України є незадовільним. Протягом 2016–2018 року спостерігалася позитивна динаміка, однак у 2019 році рівень безпеки почав знижуватись. Це свідчить про нездатність банківського сектору України на сучасному етапі розвитку фінансового ринку протистояти внутрішнім і зовнішнім загрозам. У зв'язку з цим було запроваджено низку заходів задля підвищення рівня банківської безпеки як з боку держави, так і з боку комерційних банків.

Література

1. Артеменко Д. А. Механизм обеспечения финансовой безопасности банковской деятельности : автореф. дис. на соис. учен. степени канд. экон. наук : спец. 08.00.10 «Финансы, денежное обращение, кредит» / Д. А. Артеменко. – Ростов-на-Дону, 1999. – 190 с.
2. Барановський О. Безпека банківської сфери / О. Барановський // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 6 – С. 20–27.
3. Голобородько Ю. О. Теоретичні підходи до розкриття суті та складових фінансової безпеки банківських установ / Ю. О. Голобородько // Науковий вісник НЛТУ України. – 2012. – Вип. 22.12. – С. 194–198.
4. Дмитров С. О. Шляхи оцінки ефективності фінансового моніторингу в банку / С. О. Дмитров, М. Ю. Соколова // Економіка та держава. – 2011. – № 2 – С. 22–26.
5. Євченко О. А. Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : зб. наук. пр. – 2009. – Вип. 25. – С. 45–52.
6. Єпіфанов А.О. Фінансова безпека підприємств і банківських установ : монографія / А.О. Єпіфанов, О.Л. Пластун, В.С. Домбровський, Болгар Т.М. та ін. ; за заг. ред. А.О. Єпіфанова. – Суми : УАБС НБУ, 2009. – 295 с.
7. Кравчук Н.Я. Фінансова безпека : навч.- метод. посібник / Кравчук Н.Я., Колісник О.Я., Мелих О.Ю. – Тернопіль : Вектор, 2010. – 277 с.
8. Криклій О.А. Науково-методичне забезпечення діагностування кризи на мікро- та макрорівнях банківської системи : монографія // Розвиток банківської системи в умовах трансформації економічного простору : кол. монографія / [Алієва С.С. та ін. ; за ред. Чепелюк Г. М., Пантелєєвої Н. М.]; ДВНЗ «Ун-т банк. справи». – Черкаси : ДВНЗ «Ун-т банк. справи», 2016. – 413 с.
9. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України : Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі України від 29.10.2013 № 1277 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=387385
10. Статистика. Наглядова статистика. Показники діяльності банків України / Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://bank.gov.ua/statistic>

References

1. Artemenko D. A. Mehanizm obespecheniya finansovoy bezopasnosti bankovskoy deyatelnosti : avtoref. dis. na soiskanie uch. stepeni kand. ekon. nauk : spec. 08.00.10 «Finansy, denezhnoe obrashenie, kredit» / D. A. Artemenko. – Rostov-na-Donu, 1999. – 190 s.
2. Baranovskyi O. Bezpeka bankivskoi sfery / O. Baranovskyi // Visnyk Natsionalnoho banku Ukrainy. – 2014. – № 6 – S. 20–27.
3. Holoborodko Yu. O. Teoretychni pidkhody do rozkryttia suti ta skladovykh finansovoi bezpeky bankivskykh ustanov / Yu. O. Holoborodko // Naukovyi visnyk NLTU Ukrainy. – 2012. – Vyp. 22.12. – S. 194–198.
4. Dmytrov S. O. Shliakhy otsinky efektyvnosti finansovoho monitorynhu v banku / S. O. Dmytrov, M. Yu. Sokolova // Ekonomika ta derzhava. – 2011. – № 2 – S. 22–26.
5. Yevchenko O. A. Problemy i perspektyvy rozvytku bankivskoi systemy Ukrainy : zbirnyk naukovykh prats – 2009. – Vyp. 25. – S. 45–52.
6. Yepifanov A.O. Finansova bezpeka pidpriemstv i bankivskykh ustanov : monohrafiia / A.O. Yepifanov, O.L. Plastun, V.S. Dombrovskiy, Bolhar T.M. ta in. ; za zah. red. A.O. Yepifanova. – Sumy : UABS NBU, 2009. – 295 s.
7. Kravchuk N.Ia. Finansova bezpeka : navch.- metod. posibnyk / Kravchuk N.Ia., Kolisnyk O.Ia., Melykh O.Iu. – Ternopil : Vektor, 2010. – 277 s.
8. Kryklii O.A. Naukovo-metodychne zabezpechennia diahnostuvannia kryzy na mikro- ta makrorivniakh bankivskoi systemy : monohrafiia // Rozvytok bankivskoi systemy v umovakh transformatsii ekonomichnoho prostoru : kol. monohrafiia / [Aliieva S.S. ta in. ; za red. Chepeliuk H. M., Pantelieievoy N. M.]; DVNZ «Un-t bank. spravy». – Cherkasy : DVNZ «Un-t bank. spravy», 2016. – 413 s.
9. Pro zatverdzhennia Metodychnykh rekomendatsii shchodo rozrakhunku rivnia ekonomichnoi bezpeky Ukrainy : Nakaz Ministerstva ekonomichnoho rozvytku i torhivli Ukrainy vid 29.10.2013 № 1277 [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : http://me.kmu.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=387385
10. Statystyka. Nahliadova statystyka. Pokaznyky diialnosti bankiv Ukrainy / Natsionalnyi bank Ukrainy [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://bank.gov.ua/statistic>

Надійшла / Paper received: 06.08.2020

Надрукована / Paper Printed : 30.09.2020